

DOI 10.31909/26168774.2020-(50)-17

УДК 930:33.025.26(477.74)"1944/1947"

**DIFFICULTIES OF AGRICULTURE RECONSTRUCTION OF THE UKRAINIAN
DANUBE REGION (1944-1947)**

**ТРУДНОЩІ ВІДБУДОВИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА
УКРАЇНСЬКОГО ПРИДУНАВ'Я (1944-1947 рр.)**

Ганна Градинар

аспірантка

E-mail: gradinar16121994@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4431-5974

Ізмаїльський державний гуманітарний
університет, Україна

Hanna Hradynar

graduate student

E-mail: gradinar16121994@gmail.com

ORCID: 0000-0002-4431-5974

Izmail State University of Humanities,
Ukraine

ABSTRACT

In the first postwar years, the reconstruction process was associated with extreme difficulties due to large-scale destruction, material and human losses, the effects of the famine of 1946-1947, lack of agricultural machinery, skilled workers, insufficient state funding for agriculture and more. The collective farms, state farms and MTS were destroyed and looted. The author seeks to reveal the difficulties of restoring agricultural potential in the command and administrative system, the labor efforts of the population in the revival of the agricultural sector of the Ukrainian Danube region.

The article considers the state of Izmail region after the end of the Second World War, analyzes the public policy on the agriculture reconstruction in the region in the first post-war years. The development of the villages of Izmail region of the Ukrainian SSR in 1944-1947 is comprehensively studied. The economic initiative and labor discipline of the peasants were not financially supported; on the contrary, the management of the agricultural sector was excessively centralized. The pre-war crop production area restoration and the amount of grain harvest in the region, which came from collective farms, collective farmers and individual farmers until the end of 1947 was not achieved, and agriculture continued to be in a state of acute crisis. The article also covers the process of restoration of economic, socio-cultural and educational sectors of Izmail region.

The study of the problems of the agricultural sector post-war reconstruction and development is relevant in the light of the fact that the revival of the village is one of the priorities of the government at the present stage of state building in Ukraine.

Key words: *Ukrainian Danube region, reconstruction, collectivization, famine, grain procurement campaign, repressions.*

Постановка проблеми й актуальність дослідження. Чільне місце в політиці незалежної України посідають питання аграрного будівництва. Сучасна незалежна держава на порядок денний ставить правдивий опис тих історичних подій, які відбувалися у той час. За роки самостійності держави переосмислення відбулося в питаннях голодомору 1932-1933 рр. в Україні, непу (нової економічної політики) та Голокосту. Але до сих пір залишилися проблеми, які вимагають більш уважного розгляду. Дослідження проблем повоєнної відбудови та розвитку аграрного сектору є актуальним з огляду на те, що відродження села виступає одним із пріоритетних завдань влади на сучасному етапі

державного будівництва України. І до всього того відноситься ситуація в післявоєнному Придунайському краї на завершальному етапі радянсько-німецької війни. Тому обрана проблематика засвідчує актуальність даного дослідження.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема соціально-економічного розвитку українського села другої половини 40-х років ХХ ст., незважаючи на значну кількість досліджень, що з'явилися останнім часом і де події розглядаються вже з сучасних позицій, продовжує бути малодослідженою. Питання залишається невичерпним, матеріал, що став доступним для вивчення – неосяжним. При цьому, якщо загальна ситуація достатньо зрозуміла, то безліч конкретних явищ в регіональному контексті – сотні тисяч справ у державних архівних сховищах – залишаються недостатньо вивченими. При цьому інформативність архівних джерел, різнобічна, несподівана та трагічна.

Наукова новизна дослідження полягає у тому, що на основі аналізу раніше не опублікованих джерел, досліджуються особливості колективізації в Придунав'ї упродовж 1944-1947 рр. За останні роки опубліковані праці А. Тичини та О. Лебеденко (Лебеденко, Тичина, 2002), О. Перехреста (Перехрест, 2011), В. Старки (Старка, 2019).

Репресивна політика проти селян, у тому числі й в українському Придунав'ї проаналізована у працях С. Василенко (Василенко, 2015) та Л. Циганенко (Циганенко, 2019). Питання хлібозаготівельної кампанія в Ізмаїльській області у 1946-1947 рр. розглядав В. Дроздов (Дроздов, 2017). І. Романюк досліджує проблеми соціально-економічного та культурного розвитку сіл українського Придунав'я у 1940-х – на початку 1950-х рр. (Романюк, 2004). Системний аналіз особливостей та наслідків колективізації в українському Придунав'ї подано в статті Л. Циганенко (Циганенко Л., 2020). Проте, за межами наукових розвідок залишаються чимало питань, які потребують подальшого розгляду.

Мета статті. На основі архівних джерел, опублікованих документів, наукової літератури провести комплексне дослідження процесу післявоєнної відбудови у селах українського Придунав'я у 1944-1947 рр.

Виклад основного матеріалу. Період важкої та напруженої праці з відновлення зруйнованого війною господарства Ізмаїльської області розпочався у складних умовах. Майже повністю було зруйновано технічну базу сільського господарства. З колгоспів і радгоспів вивезено та знищено 8 550 одиниць різної сільськогосподарської техніки, 17 тракторів, . Станом на 1946 р. у 28 МТС залишилось лише 24% довоєнного парку тракторів і 5,7 комбайнів. Один кінський плуг припадав на 3 селянських подвір'я, одна сівалка – на 100, одна жатка – на 170 (Лебеденко, Тичина, 2002: 176).

Війна завдала значних збитків народному господарству Ізмаїльської області. Втрати становили майже 3,5 млрд. крб., у тому числі майже 1,5 млрд. крб. припадало на колгоспи, в яких було знищено 148 тис. га посівів зернових культур, 3,5 тис. га картоплі та понад 27 тис. га інших сільськогосподарських культур (Романюк, 2005: 290).

Однак, на початку 1946 р., в області поступово з'являються нові підприємства та установи: Радянське Дунайське пароплавство, підприємства харчової промисловості (рибзаводи, м'ясокомбінати, винзаводи тощо), електростанції, ініціативні групи з організації колгоспів; земельні общини, товариства, фонди допомоги сім'ям військовослужбовців та ін. «Закон про Сталінський п'ятирічний план відкриває нові сторінки в історії нашої Ізмаїльської області, – писала 25 квітня 1946 р. газета «Сталинець», – ... Область зажила новим щасливим життям. ... Пройде п'ять років, і Ізмаїльщина стане невідомою» (Сталинець, 25 квітня 1946).

Одним з основних завдань влади в повоєнний період стало проведення колективізації. Ще в 1940 р. на території Ізмаїльської області було організовано 216 колгоспів та радгоспів, які припинили своє існування під час Другої світової війни (КУІА. Ф. Р-470. Оп. 1. Спр. 4: 4). З 1944 р. цей процес отримав новий розвиток: почалося

Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.

відновлення колгоспів, створення нових обшин сільських господарств для колективного обробку землі.

На початку 1946 р. в індивідуальних господарствах краю знаходилось 86% родючих земель області. Більшість сільських господарств були дрібними. До того ж війна вкрай важко позначилася на ситуації в регіоні: була зруйнована майже вся технічна база; не вистачало робочої сили; практично було знищено поголів'я великої та дрібної худоби. «Основною робочою силою на селі залишились жінки, чисельність яких від усіх працюючих (в цілому по Україні) становила близько 80%; широко використовувалася праця підлітків віком з 12 до 16 років» (Волков, 1991: 28). Селяни змушені були працювати весь світловий день. На допомогу з боку держави могли розраховувати лише радгоспи, колгоспи та бідняки. Заможні селяни, які давали більшу частину товарної продукції, були змушені здавати її державі за мінімальну, а іноді й символічну ціну, при цьому сплачуючи величезні податки.

Справжньою бідною для сільського господарства було знищення економічної мотивації до праці внаслідок ігнорування владою принципу матеріальної зацікавленості селян. Наприклад, згідно з обов'язковими поставками колгоспам виплачували: за 1 кг борошна – 1 коп., а за 1 кг м'яса – 23 коп. В той же час у роздрібній державній торгівлі 1 кг борошна коштував 31 коп., а м'яса – 1 крб. 50 коп. (Волков, 1991: 29).

Статистичні відомості зі звіту Ізмаїльського Обкому КП(б)У за 1945 р. надають нам інформацію про ситуацію в регіоні. На 1 січня 1946 р. в області існувало:

- земельний фонд складав 1 082 298 га, в тому числі орної землі – 797 227 га;
- діяло 108 455 одноосібних господарств, що мали 734 271 га землі;
- колгоспів – 54, в них господарств – 2 690; земельний фонд становив 28 830 га;
- МТС – 28, в них тракторів – 101 одиниця;
- 14 радгоспів із земельною площею 95 290 га;
- 15 винрадгоспів із земельною площею 23 266 га (КУІА. Ф. Р-470. Оп. 1. Спр. 117:

19).

Таким чином, загальна площа землі, що належала колективним господарствам українського Придніпров'я на початку 1946 р. становила 147 386 га., або лише 13% від загальної площі земельного фонду краю. Кількість землі, що належала індивідуальним господарям становила 67,8%. При цьому, продуктивність в колективних господарствах була вищою. Середня врожайність зернових у 1945 р. в одноосібних господарствах краю становила 6,6 ц / га, в колгоспах і радгоспах – 7,1 ц / га (КУІА. Ф. Р-1016. Оп. 1. Спр. 9: 3). Іншими словами, не зважаючи на труднощі періоду післявоєнної відбудови сільське господарство Українського Придніпров'я демонструвало прогресивний розвиток (*див. Діаграма 1*).

Радянська влада розуміла, що без економічного підриву індивідуальних господарств та їх поступового знищення перемога радянської соціалістичної системи в сільському господарстві регіону знаходиться під загрозою.

Навесні 1946 р. для України було встановлено план хлібозаготівель – 340 тис. пудів зерна (Веселова, 2006: 392). Зависокий для складних післявоєнних умов план було прийнято вольовим шляхом. Незважаючи на звернення М. Хрущова (Перший Секретар ЦК КП(б)У) зменшити план хлібозаготівель Україні, центральна влада не пішла на поступки, а навпаки, забажала беззаперечного й щонайшвидшого виконання плану. «Я бачив, що рік загрожує катастрофою (*мова йде про 1946 р. – авт.*). Чим це скінчиться, важко було передбачити, – писав М. Хрущов у своїх мемуарах, – ... записки, що я послав, відображають дійсний стан справ, і Україна потребує допомоги, але це лиш ще більше збуджувало у Сталіні гнів» (Веселова, 2006: 37-38). В липні 1946 р. ЦК КП(б)У та Рада Міністрів УРСР збільшили план обов'язкових поставок зерна для 23 областей на 50%. Постанова ЦК КП(б)У та Ради Міністрів УРСР від 17 серпня 1946 р. збільшувала обов'язковий план зернопоставок ще 13 областям України на 100%. Відтепер план

хлібозаготівель становив 362 млн. 750 тис. пудів зерна (Пеливан, 2008: 18). У свою чергу, облвиконкоми та обкоми КП(б)У повинні були розробити та довести до райкомів, а райкоми – до колгоспів та радгоспів п'ятиденні графіки здачі хліба, починаючи з перших днів збирання врожаю й до повного виконання плану не пізніше 1 жовтня 1946 р. (Голод в Україні, 1996: 34).

Діаграма 1

Персональну відповідальність за виконання планів хлібозаготівель несли керівники місцевих органів влади – перші секретарі райкомів та міськкомів партії, голови міськвиконкомів та уповмінзаги (уповноважені Міністерства заготівель). На них також покладалося проведення масово-політичної та роз'яснювальної роботи серед селян і колгоспників з метою своєчасних поставок зерна державі. Для надання «практичної допомоги у виконанні планів хлібозаготівель» до районів направлялися уповноважені з обласного партійного активу. Намагаючись продемонструвати свою відданість партії, місцеві чиновники часом приймали незважені рішення, що мали швидше ідеологічний, ніж практичний характер. Так, члени Суворовського райвиконкому на засіданні 1 серпня 1946 р. вирішили достроково виконати план здачі хліба до 26 серпня – річниці звільнення Ізмаїльської області від румунської влади (Дроздов, 2017: 80).

Фактичний валовий збір зернових в Україні (1946 р.) становив 531 млн. пудів зерна. Українські селяни фактично повинні були віддати державі майже 70% зібраного зерна. Радянське керівництво взагалі не цікавило, як український народ буде виживати. Владі було не вперше влаштовувати геноцид нашому народу. Центральне керівництво вимагало «... покінчити з не більшовицьким ставленням до справи організації хлібозаготівель ..., рішуче припинити усі ці протидержавні дії, ... виявити хліб, що приховується, й забезпечити здачу його державі» (Веселова, 2006: 394). Виконуючи, за вказівками центру, план, колгоспи не могли виплатити селянські трудові. До цього додавалися складні кліматичні умови. Українське село опинилося перед обличчям голоду.

Постанови радянської влади яскраво свідчили, що комуністів мало турбувала доля самих селян у цих скрутних умовах. За рішенням ЦК ВКП(б) та Ради Міністрів СРСР від 27 вересня 1946 р. під приводом «економії у витрачання хліба» з пайкового забезпечення за картками було знято 3 млн. 634 тис. 500 осіб, з яких 2 млн. 892 тис. 100 осіб – це мешканці українських сіл. Позбавивши селян постачання хлібом, вище керівництво тоталітарної радянської держави наголосило на необхідності використання місцевих ресурсів, яких, на той час, вже не існувало (Маковійчук, 1990: 18).

Страшний голод 1946-1947 рр., став одним з наслідків державної політики в Україні. Особливо вразливим виявився південь нашої держави. Міністр Держбезпеки УРСР генерал-лейтенант Савченко 6 лютого 1947 р. повідомляв міністру Держбезпеки СРСР

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.**

Абакумову про випадки канібалізму в селах Каїра (Саратський район) та Котловина (Ренійський район) Ізмаїльської області. До того ж, зазначалося, що станом на 25 лютого 1947 р. в Україні було 16 випадків трупоїдства, з яких 13 трапилося в Ізмаїльській області (Лебеденко, Тичина, 2002: 176).

Незважаючи на масові захворювання та дистрофію, повальне виснаження населення, яке не мало пайкового забезпечення, перспективу голодної смерті, органи влади докладали всі зусилля для виконання плану. «Боротьба за хліб» з боку органів влади іноді була доведена до абсурду й проводилася тими самими силовими методами, що і в українських селах у 1932–1933 рр.

Вкрай мало ефективними були намагання влади підвищити рівень сільськогосподарського виробництва, які здебільшого мали відвертий адміністративно-репресивний характер. Негативно на розвиток сільського господарства позначилися: постанова ЦК ВКП(б) і Ради Міністрів СРСР «Про заходи з ліквідації порушень Статуту сільськогосподарської артілі в колгоспах» від 19 вересня 1946 р., Закон «Про розкращання державного майна» від 4 червня 1947 р.

Катастрофічна ситуація в аграрному секторі наприкінці 1946 – на початку 1947 рр. спонукала М. Хрущова та інших керівників УРСР звернутися до союзного уряду з проханням надати Україні негайну допомогу. Як наслідок, 13 районів українського Придунав'я отримали кредитування та позики на відновлення сільського господарства. У таблиці 1 наведено загальні обсяги надання кредиту районам Ізмаїльської області наприкінці 1946 р. 82% всього кредитування припадало на розвиток скотарства краю (КУІА. Ф. Р-441. Оп. 1. Спр. 17: 13).

Таблиця 1

Кредитування районів Ізмаїльської області станом на 1 листопада 1946 р.

<i>№</i>	<i>Район</i>	<i>Загальний обсяг кредиту, тис. крб.</i>	<i>У тому числі на скотарство, тис. крб.</i>
1.	Арцизький	68	43
2.	Болградський	70	45
3.	Бородинський	43	40
4.	Лиманський	47	32
5.	Кілійський	43	35
6.	Ново-Іванівнійський	50	40
7.	Ренійський	37	30
8.	Старо-козацький	95	85
9.	Суворівський	31	25
10.	Саратський	103	100
11.	Тарутинський	40	25
12.	Татарбунарський	46	40
13.	Тузловський	70	60
Всього		730	600

Щодо продовольчих позик (початок 1947 р.), на підставі аналізу архівних даних (див. Таблиця 2) зернова позика коливалася від 2 до 4 кг. продуктів на одне господарство (КУІА. Ф. Р-470. Оп. 1. Спр. 117: 18).

Оскільки у Новоіванівському районі станом на початок 1947 р. було найбільше колгоспних господарств – 20,3% від загальної кількості, то й відсоток продовольчої позики був найвищим – 25% від всієї наданої допомоги по області. Найменше серед 13 районів отримав Лиманський район – 15 ц, що становило лише 2% від загальної кількості. В цілому, на початок 1947 р. 24 285 колгоспних господарств отримали від радянської

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 50

влади 795 ц продовольчої позики (КУІА. Ф. Р-470. Оп. 1. Спр. 117: 18). Цифри свідчать – що це була не допомога, а звичайне «замилування очей», держава навіть й не намагалася якось полегшити життя своїм громадянам.

Таблиця 2

**Розрядка на розподіл продовольчої позики серед колгоспників
Ізмаїльської області**

<i>№</i>	<i>Назва населеного пункту</i>	<i>Кількість колгоспних господарств</i>	<i>Розмір позики (в центнерах)</i>	<i>Продовольчих культур</i>
1.	Арцизький район	2 108	40	20
2.	Боградський район	3 053	120	60
3.	Бородинський район	964	35	17
4.	Кілійський район	1 070	25	13
5.	Лиманський район	506	15	7
6.	Новоіванівський район	4 926	200	100
7.	Ренійський район	1 118	40	20
8.	Саратський район	2 085	75	38
9.	Старокілійський район	1 139	45	22
10.	Суворивський район	1 347	30	15
11.	Тарутинський район	1 717	45	23
12.	Татарбунарський район	2 582	75	35
13.	Тузловський район	1 428	50	25
Всього:		24 081	795	397

Невдоволення Й. Сталіна «безпорадністю» М. Хрущова зумовило його усунення з посади першого секретаря ЦК КП(б)У і призначення керівником республіки Л. Кагановича. Проводячи жорстку репресивну хлібозаготівельну політику, М. Хрущов в жовтні 1947 р. доповідав Сталіну, що «колгоспи, радгоспи і селянські господарства Української РСР виконали план здачі хліба державі на 101,3%» (КУІА. Ф. Р-470. Оп. 1. Спр. 4: 3).

Процес відбудови торкнувся й економічного сектору розвитку українського Придунав'я. Протягом 1946 р. в Ізмаїльській області було введено в дію 112 промислових підприємств та 59 артілей промислової кооперації; відбудовано 109 млинів і маслобоєнь; 1 430 тракторів, 610 комбайнів (Лебенко, Тичина, 2002: 178). Однак, попри допомогу з боку державної влади, матеріально-технічна оснащеність в селах залишала бажати кращого.

Незважаючи на розруху, недоїдання, населення придунайських земель почало не залишати без уваги соціокультурну та освітню сферу. Серед навчальних закладів відновило роботу 316 шкіл, із них 271 заклад було розташовано у сільській місцевості, з яких, початкових – 141, неповних середніх – 121, середніх – лише 9. Середня наповнюваність класів у сільських школах становила близько 35 учнів. У підпорядкуванні області перебувало 29 дитячих будинків. Однак умови, в яких перебували діти були не найкращими. Із 6 436 дітей більше половини спало по 2 особи на одному ліжку (КУІА. Ф. Р-441. Оп. 1. Спр. 16: 26). Не дуже втішним було становище закладів охорони здоров'я. Якщо, приміром, на кінець 1945 р. в області налічувалося 59 лікарень на 1 360 ліжок, то на селі було 35 лікарень на 460 ліжок (КУІА. Ф. Р-441. Оп. 16. Спр. 1: 27). Тобто у середньому одна сільська лікарня могла прийняти лише 13 хворих. Це був дуже низький показник. Не можна вважати задовільною і кількість культурно-освітніх закладів. Так, з 183 клубів області на селі було 178 клубів на майже 240 сіл (КУІА. Ф. Р-441. Оп. 16. Спр.

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.**

1: 28), тобто фактично лише кожне друге село мало будинок культури. Ще гірше було становище в сільській місцевості з бібліотеками. Так, у 1945 р. із 42 бібліотек на селі працювало 36 (КУ ІА. Ф. Р-441. Оп. 1. Спр. 1: 12), а це означало, що лише на кожні 10 сіл припадала одна стаціонарна бібліотека. Для покращення розвитку бібліотечної справи держава виділила на придбання книг 800 тис. крб. Однак цього виявилось замало, щоб забезпечити всі бібліотеки області.

Висновки. Втілення в життя планів відбудови зруйнованого в період Другої світової війни народного господарства українського Придунав'я відбувалося в складних умовах. Розглянутий матеріал, архівні дані свідчать про актуальність досліджуваної проблеми. У сільському господарстві відбудова розпочалася восени 1944 р. з відновлення колгоспів і створення нових. Однак цей процес проходив не так гладко, як цього хотілося радянській владі. Стримуючим фактором можна назвати голод 1946-1947 рр. Наслідки голоду затягнули процес відновлення і колективізації: зменшилася кількість населення, послабилися майже всі ланки сільського господарства. Основний акцент держава робила на технічну оснащеність колгоспів. Весь процес відновлення був підпорядкований жорсткому плану та регламентації з боку влади. Репресії та депортації стали одним з важелів адміністративної політики в регіоні. Незважаючи на відсутність матеріальних стимулів у сільськогосподарському секторі, жорстку хлібозаготівельну кампанію, жакливі наслідки голоду 1946-1947 рр., наприкінці 1947 р. народне господарство Ізмаїльської області майже досягло довоєнного рівня.

ДЖЕРЕЛА І ЛІТЕРАТУРА

Василенко С.М. (2015). Повоєнні репресії проти селян України (1944–1953). *Історичний архів. Наукові студії: Зб. наук. пр.* Миколаїв: ЧДУ ім. Петра Могили. Вип. 15. С. 22-28.

Веселова О.М. (2008). Голодомори в Україні: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. Злочини проти народу. Дрогобич: Видавнича фірма «Відродження». 273 с.

Волков І.М. (1991). Засуха, голод 1946–1947 годов. *Історія СРСР*. № 4. С. 28-36.

Голод в Україні, 1946-1947: Документи і матеріали. К.; Нью-Йорк : Видавництво М. П. Коць, 1996. 376 с.

Градинар Г.І. (2020). Проведення насильницької колективізації на території Півдня Одещини (1944-1948 рр.). *Історія, археологія, бібліотечна та архівна справи: актуальні проблеми науки та освіти*. Кропивницький. С. 82-85.

Дроздов В.В. (2017). Хлібозаготівельна кампанія в Ізмаїльській області у 1946-1947 рр. *III Дунайські наукові читання: Голод 1946-1947 рр.: історичні, філософсько-психологічні та педагогічні аспекти*: Матеріали міжнародної науково-практичної конференції (18-19 травня, 2017 року). Ізмаїл : РВВ ІДГУ; «СМИЛ». С. 78-83.

Комунальна установа «Ізмаїльський архів» (далі – КУІА). Ф. Р-1016. Суворівський райгоспвідділ. Оп. 1. Спр. 30. Про боротьбу з кулаками в районі (1947 р.). 53 арк.

КУІА. Ф. Р-470. Виконком Ізмаїльської облради. Оп. 1. Спр. 117. Про організацію допомоги сільським районам області, що постраждали від посухи (1947 р.). 60 арк.

КУІА. Ф. Р-441. Ізмаїльське обласне управління сільського господарства, м. Измаил. Оп. 1. Спр. 17. Плани, довідки та переписка з районними відділами сільського господарства про кредитування колгоспів області та використання кредитів за 1945-1947 рр. Довідки про хід колективізації селянських господарств станом на 5 травня 1946 року та відомості про кількість колгоспів, в них господарств, працездатних і орної землі. 131 арк.

Scientific Bulletin of the Izmil State University of Humanities.
Section Historical Sciences. Issue 50

КУІА. Ф. Р-470. Виконавчий комітет Ізмаїльської обласної ради депутатів трудящих. Оп. 1. Спр. 4. Довідка про відновлення і розвиток народного господарства за 1944-1947 рр. 4 арк.

Лебеденко О., Тичина К. (2002). Українське Подунав'я: минуле та сучасне. Одеса: Астропринт. С. 155.

Маковійчук І.М. (1990). Голод на Україні у 1946-1947 рр. *Український історичний журнал*. № 8. С. 3-23.

Пеливан К.К. (2008). Голод 1946–1947 гг. в Южной Бессарабии: Арцизский район Одесской области. Арциз : Диамант. 208 с.

Перехрест О.Г. (2011). Українське село в 1941-1945 рр.: економічне та соціальне становище. Монографія / НАН України. Інститут історії України. Черкаси: ЧНУ ім. Б. Хмельницького. 668 с.

Романюк І.М. (2004). Соціально-економічне та культурне становище сільських населених пунктів українського Подунав'я в 1940-х – на початку 1950-х рр. *Український селянин*. С. 290-292. URL: <https://irbis-nbuv.gov.ua>

Сталинец. Орган Суворовського РК КП(б)У и Райсовета депутатов трудящихся. 25 апреля 1946 г. № 12.

Старка В. (2019). Повсякденне життя західноукраїнського села в умовах суспільних трансформацій 1939-1953 рр. Тернопіль : Осадца Ю. В. 549 с.

Циганенко Л.Ф. (2019). Репресии на землях Южной Бессарабии (июль 1940 – июнь 1941 гг.). *Dunărea – Nistru: Anuar*. Vol. 6. Кагул. С. 108-115. URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/90933?fbclid=IwAR1AjtAeywG4JLNCHCXRIIsNAvZuaBBmXsRzw_NebA9ftu1fHBnvjzgz_nw

Циганенко Л.Ф. (2020). Коллективизация в Придунавье (1940-1941, 1946-1947): этапы, методы реализации, последствия. *Perspectivale și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației*. Кагул. С. 277-284. URL: https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/116606

REFERENCES

Drozdov V.V. (2017). Khlibozahotivelna kampaniia v Izmil'skii oblasti u 1946-1947 rr. [Bread procurement campaign in the Izmil region in 1946-1947.]. *III Dunaiski naukovii chytannia: Holod 1946-1947 rr.: istorichni, filosofsko-psykholohichni ta pedahohichni aspekty: Materialy mizhnarodnoi naukovo-praktychnoi konferentsii (18-19 travnia, 2017 roku)*. [III Danube scientific readings: Famine of 1946-1947: historical, philosophical-psychological and pedagogical aspects: Proceedings of the international scientific-practical conference (May 18-19, 2017)]. Izmil : RVV IDHU; «SMYL». S. 78-83. [in Ukrainian].

Holod v Ukraini, 1946-1947: Dokumenty i materialy. [Famine in Ukraine, 1946-1947: Documents and materials]. K.; Niu-York : Vydavnytstvo M. P. Kots, 1996. 376 s.

Hradynar H.I. (2020). Provedennia nasylnytskoi kolektyvizatsii na terytorii Pivdnia Odeshchyny (1944-1948 rr.) [Conducting violent collectivization on the territory of the South of Odessa (1944-1948)]. *Istoriia, arkeolohiia, bibliotekna ta arkhivna spravy: aktualni problemy nauky ta osvity* [History, archeology, library and archival affairs: current issues of science and education]. Kropyvnytskyi. P. 82-85. [in Ukrainian].

KUIA F. R-441 Izmil'ske oblasne upravlinnia silskoho hospodarstva, m. Yzmayl. Op. 1. Spr. 17 Plany, dovidky ta perepyska z raionnymy viddilamy silskoho hospodarstva pro

**Науковий вісник Ізмаїльського державного гуманітарного
університету. Серія: Історичні науки. Випуск 50.**

kredytuvannya kolhospiv oblasti ta vykorystannia kredytiv za 1945-1947 rr. Dovidky pro khid kolektyvizatsii selianskykh gospodarstv stanom na 5 travnia 1946 roku ta vidomosti pro kilkist kolhospiv, v nykh gospodarstv, pratsezdatsnykh i ornoi zemli. 131 ark.

KUIA. F. R-1016. Suvorivskiy raihospviddil. Op.1. Spr. 30. Pro borotbu z kulakamy v raioni (1947 r.). 53 ark.

KUIA. F. R.-470 Vykonkom Izmailskoi obrlady. Op.1. Spr. 117. Pro orhanizatsiiu dopomohy silskym raionam oblasti, shcho postrazhdaly vid posukhy (1947 r.). 60 ark.

KUIA. F. R-470. Vykonavchyi komitet Izmailskoi oblasnoi rady deputativ trudiashchykh. Op. 1. Spr. 4. Dovidka pro vidnovlennia i rozvytok narodnoho gospodarstva za 1944-1947 rr. 4 ark.

Lebedenko O., Tychyna K. (2002). *Ukrainske Podunavia: mynule ta suchasne.* [Ukrainian Danube: past and present.]. Odesa: Astroprynt. S. 155. [in Ukrainian].

Makoviichuk I.M. (1990). Holod na Ukraini u 1946-1947 rr. [Famine in Ukraine in 1946-1947. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal* [Ukrainian Historical Journal]. № 8. S. 3-23. [in Ukrainian].

Pelyvan K.K. (2008). Holod 1946–1947 hh. v Yuzhnoi Bessarabyy: Artsyzskiy raion Odesskoi oblasti. [Famine 1946-1947 in Southern Bessarabia: Artsyz district of Odessa region.]. *Artsyz : Dyamant.* 208 s. [in Russian].

Perekhrest O.H. (2011). *Ukrainske selo v 1941-1945 rr.: ekonomichne ta sotsialne stanovyshe.* Monohrafiia [Ukrainian village in 1941-1945: economic and social situation. Monograph]. / NAN Ukrainy. Instytut istorii Ukrainy. Cherkasy: ChNU im. B. Khmelnytskoho. 668 s. [in Ukrainian].

Romaniuk I.M. (2004). Sotsialno-ekonomichne ta kulturne stanovyshe silskykh naselenykh punktiv ukrainskoho Podunavia v 1940-kh – na pochatku 1950-kh rr. [Socio-economic and cultural situation of rural settlements of the Ukrainian Danube region in the 1940 s – early 1950 s.] *Ukrainskyi selianyn* [Ukrainian peasant]. P. 290-292. [in Ukrainian]. <https://irbis-nbuv.gov.ua>

Stalynets. 25 apreliia 1946 h. №12

Starka V. (2019). Povsiakdenne zhyttia zakhidnoukrainskoho sela v umovakh suspilnykh transformatsii 1939-1953 rr. [Everyday life of the western Ukrainian village in the conditions of social transformations of 1939-1953.]. Ternopil : Osadtsa Yu. V. 549 s. [in Ukrainian].

Tsyhanenko L.F. (2019). Repressyy na zemliakh Yuzhnoi Bessarabyy (yiul 1940 – yiun 1941 hh.). [Repressions on the lands of Southern Bessarabia (July 1940 - June 1941)]. *Dunărea – Nistru: Anuar.* Vol. 6. Kahul. S. 108-115. URL: https://ibn.idsi.md/ro/vizualizare_articol/90933?fbclid=IwAR1AjtAeywG4JLNCHCXRIisNAVZuaBBmxsRzw_NebA9fltu1fHBnvjzgg_nw [in Russian].

Tsyhanenko L.F. (2020). Kollektivizatsiya v Pridunav'ye (1940-1941, 1946-1947): etapy, metody realizatsii, posledstviya [Collectivization in the Danube region (1940-1941, 1946-1947): stages, implementation methods, effects]. *Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației.* Kahul. P. 277-284. https://ibn.idsi.md/vizualizare_articol/116606

Vasylenko S.M. (2015). Povoieni represii proty selian Ukrainy (1944–1953) [The research of post-war repressions against the peasantry of Ukraine (1944–1953)]. *Istorychnyi arkhiv. Naukovi studii: Zb. nauk. pr.* [Historical archive. Scientific studies: Coll. Science]. Mykolaiv: ChDU im. Petra Mohyly. [Mykolayiv Ave.: BSCU named after Petro Mohyla]. Vyp. 15. P. 22-28. [in Ukrainian].

Veselova O.M. (2008). Holodomory v Ukraini: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. Zlochyny proty narodu. [Holodomors in Ukraine: 1921-1923, 1932-1933, 1946-1947. Crimes against the people.]. Drohobych: Vydavnycha firma «Vidrodzhennia». 273 s. [in Ukrainian].

Volkov Y.M. (1991). Zasukha, holod 1946–1947 hodov. [Drought, famine of 1946-1947]. Ystoriya SSSR. [History of the USSR.]. № 4. S. 28-36. [in Ukrainian].

АНОТАЦІЯ

У перші повоєнні роки процес відбудови був пов'язаний з надзвичайними труднощами, зумовленими великими масштабами руйнувань, матеріальними та людськими втратами, наслідками голоду 1946–1947 рр., брак сільгоспмашин, кваліфікованих працівників, недостатнє державне фінансування сільського господарства тощо. Господарство колгоспів, радгоспів та МТС було зруйноване й пограбоване. Автор прагне розкрити труднощі відновлення сільськогосподарського потенціалу в умовах командно-адміністративної системи, трудові зусилля населення у відродженні аграрного сектору українського Придунав'я.

У статті розглядається ситуація, в якій опинилася Ізмаїльська область після завершення Другої світової війни, проаналізовано політику держави щодо відбудови сільського господарства в краї у перші повоєнні роки. Комплексно досліджується розвиток сіл Ізмаїльської області УРСР у 1944-1947 рр. Господарська ініціатива та трудова дисципліна селян не підкріплювалися матеріальною зацікавленістю, навпаки – управління сільським господарством було надмірно централізоване. Відновлення довоєнних посівних площ та обсяги збору хліба в області, який надходив від колгоспів, колгоспників та одноосібників до кінця 1947 р. не було досягнуто, а сільське господарство продовжувало перебувати в стані гострої кризи. Висвітлюється також процес відновлення економічної, соціокультурної та освітньої галузей Ізмаїльської області.

Дослідження проблем повоєнної відбудови та розвитку аграрного сектору є актуальним з огляду на те, що відродження села виступає одним із пріоритетних завдань влади на сучасному етапі державного будівництва України.

Ключові слова: українське Придунав'я, відбудова, колективізація, голод, хлібозаготівельна кампанія, репресії.